

“Så kom de ud og fik kaf”

– En samtale med vindmøllepioneren Henrik Stiesdal

Af Caroline E. Larsen

“Vindkraft” på Naturkraft tager gæsterne med på rejse gennem vindmøllernes historie. Her er vi i 1979. En HVK-mølle er blevet rejst, og ser man godt efter, kan man se to silhuetter stå ved deres vindmølle.

I sommeren 2023 åbnede en ny udstilling på Naturkraft i Ringkøbing: "Vindkraft". Udstillingen handler ikke bare om vindens kræfter men mere om, hvordan kræfterne er forsøgt tæmmet gennem vindmøller de sidste mange hundrede år. Og naturligvis er omdrejningspunktet for udstillingen ikke kun vindmøller, men vindmøller i Vestjylland. For at forberede udstillingen brugte min kollega Christian Ringskou og jeg en hel del tid på at sætte os ind i vindmøllernes historie – både billedligt og bogstaveligt, da vi faktisk var en tur oppe i Tvindmøllen i Ulfborg.

Selvom vindmøllens historie begyndte for mange år siden og meget langt væk, startede det moderne vind-eventyr i Ringkøbing Fjord Museers baghave. Og undervejs i vores arbejde med udstillingen var vi så heldige at få lov at møde og tale med flere af aktørerne. Som nævnt fik vi lov til at komme op i Tvind Skolernes mølle, Tvindkraft, der var den største mølle i verden, da den blev bygget i 1978 og stadig er den ældste fungerende megawattmølle. I den forbindelse fik vi også nogle gode snakke med Britta og Allan Jensen, der i dag står for den rød/hvide mølle.

Vi var også heldige at tale med Birger Tuemand Madsen, der var med til at gøre Vestas til den vindmølle-gigant, vi kender i dag; Birger styrede Vestas' kranfabrik i 1970'erne og var med, da der ikke længere blev lavet så mange kraner, men i stedet hundredvis af vindmøller.

Omdrejningspunktet for denne artikel er mødet med Henrik Stiesdal og det vestjyske vindeventyr. Det eventyr der gør, at de trevingede vindmøller i dag findes jorden rundt.

Mellem New York Times og Danmarks Radio

Det vestjyske vindeventyr i 1970'erne og 1980'erne fik for alvor vind mellem vingerne i Herborg, og særligt efter at en ung mand blev en del af eventyret. En ung mand, der dengang udtalte noget i retning af: "Jeg skal ikke være

opfinder resten af mit liv", og i skrivende stund netop har offentliggjort sine tanker om, hvordan man kan støvsuge atmosfæren for CO² i Politiken i artiklen: "Danmarks Ole Opfinder." Ham ville vi gerne tale med!

Og vi var så heldige, at han også gerne ville tale med os. Vi lavede en aftale og gik i gang med at glæde os. Men så blev Stiesdal en del af den erhvervsdelegation, der sammen med kronprinsparret skulle til Indien under overskriften "Partners for Green and Sustainable Progress"² Vi fandt naturligvis en ny dato, men så skulle New York Times have fat i ham: "Danish Wind Pioneer Keeps Battling Climate Change"³ ligesom Danmarks Radio samme dag også ville have et interview med opfinderen.

Men sådan må det være, når man vil tale med en mand, der gennem mere end 40 år har været med i spidsen for udviklingen af løsninger inden for vedvarende energi.

Fra Stiesdal til Stiesdal

Det lykkedes at finde en dato. Og ligesom det var breaking news, at der var dansk rullegræs i finalen ved verdensmesterskabet i fodbold, kan vi også godt lide at finde vores, ikke danske, men lokale Ringkøbing Fjord Museer-vinkel. Så da vi besøgte Henrik Stiesdal på hans kontor i Give, blev der hurtigt henvist til en anden Stiesdal, nemlig Henriks onkel, Hans Stiesdal, der i mange år arbejdede for Nationalmuseet og ofte besøgte Bundsbæk Mølle – og havde vist møllen frem for sin nevø.⁴ Men efter de indledende høfligheder gav vi mere eller mindre ordet til Henrik og lod ham fortælle den fantastiske historie, der for ham er en del af hans liv og for resten af verden en del af vindenergiens historie.

"Det korte af det lange i denne her forbindelse er, at jeg endte med, efter forskellige forsøg, at bygge en 15 kilowatts mølle med knap 10 meter i diameteren hjemme hos mine forældre på deres gård. Den byggede jeg, mens jeg var værnepligtig." Sådan begyndte Henrik Stiesdal sin fortælling, og så var vi i gang.

Skal du ikke have en ordentlig mølle?

Den unge Stiesdal var altså meget tidligt blevet interesseret i vindmøller og vedvarende energi, og han var også blevet en del af et fællesskab, der mødtes om dette, blandt andet på Organisationen for Vedvarende Energis vindtræf, hvor Stiesdal selv holdt oplæg.

Stiesdal fortsatte efter det første forsøg med at bygge vindmøller, og selvom han kunne klare langt det meste selv, rendte han ind i et problem, da han skulle have boret nogle store huller med 60 mm diameter. Men dette skulle vise sig at være et held, for han blev henvist til en smed i Herborg ved Videbæk øst for Ringkøbing, der: "vist også var interesseret i vind".

I 1978 var Karl-Erik Jørgensen i Herborg ved at færdiggøre en mangebladet vindmølle, da den unge opfinder besøgte ham. Stiesdal fortæller, at man på dette tidspunkt vidste, at en mangebladet vindmølle ikke kunne laves lige så effektiv som en mølle med færre vinger, og at man var kommet frem til, at de skulle have tre vinger: "Og jeg var jo fræk og sagde: Skal du ikke have en ordentlig mølle? Og tror du ikke, det var bedre at bruge kræfterne på det end på den her?" fortæller Henrik Stiesdal, og under snakken med Karl-Erik Jørgensen fandt de ud af, at Stiesdal skulle bruge Jørgensens hjælp til at fræse. Så kunne han jo passende i bytte få Stiesdals hjælp til at bygge en bedre vindmølle.

Sammen gik de derfor i gang, men som Stiesdal fortæller: "Så havde han jo så det problem, som jeg selv havde, at ingen af os havde nogen penge." Set i bagklogskabens så uendeligt klare lys er det derfor intet mindre end fantastisk, at Stiesdal læste en artikel i Herning Folkeblad, der kunne berette, at Teknologisk Institut havde oprettet noget, de kaldte "Opfinderkontoret", hvis formål var at støtte vedvarende energiprojekter. Så Stiesdal skrev til "Opfinderkontoret": "Vi sidder herovre i Vestjylland og sådan og sådan og har det her projekt, og så skrev de tilbage og spurgte, om de måtte besøge os. Og så kom der en mand over, der hed Peter Cordsen,

som var fantastisk sød og hjælpsom og dygtig, og hørte på, hvad vi sagde, og det syntes han egentlig lød godt. Og jeg kan ikke huske, om jeg skrev mere, eller om det bare blev ved det. Men 14 dage senere, sådan følte det i hvert fald, havde vi en check med posten på 50.000 kr." Og han fortæller videre: "Så havde vi pengene til at komme i gang!" Det betød, at ikke bare blev Karl-Erik Jørgensens mølle bygget, men også Stiesdals egen mølle blev bygget færdig – naturligvis med Jørgensens hjælp til fræsningen.

Med støtten fra Teknologisk Institut kunne Jørgensens mølle laves af helt nye dele – modsat Stiesdals, der hovedsageligt var lavet af genbrugsdele. Det betød, at Jørgensens mølle, som Stiesdal siger: "... (blev) bygget som en rigtig, ægte mølle!" En mølle på 22 kW.

Møllen, Stiesdal byggede hjemme ved sine forældre, blev senere ombygget; den startede med sejlvinger, da Stiesdal ikke selv havde lyst til at arbejde med glasfiber: "Jeg fatter ikke, du gider blive ved!" skulle Stiesdals far have sagt til ham.

Det løber løbsk

Men glæden var ikke helt uden skår, og Stiesdal og Jørgensen var langt fra de eneste, der byggede vindmøller. Mellem 1976 og 1978 havde Christian Riisager (1930-2008)⁵ opsat ca. 50 af de såkaldte Riisager-møller. Men Stiesdal fortæller, at møllerne havde store udfordringer med sikkerheden: "De kunne løbe løbsk, det var der ikke rigtig nogen, der havde styr på." For Karl-Erik gik det også galt en dag; hans mølle løb løbsk og smed vingerne af. Som Henrik Stiesdal fortæller det, var det tragisk for smeden fra Herborg: "Han havde satset på den."

Vingerne, der faldt af, var glasfibervinger og lavet af Erik Grove Nielsen. Han er uddannet kemiingeniør, og Henrik Stiesdal fortæller, at han stadig arbejder med vind i dag. Som så mange andre var Grove motiveret af atomkraftdebatten, så han fandt en niche med at producere vinger. Ligesom Stiesdal sad Erik Grove Nielsen i det

sikkerhedsudvalg, der var skabt på et vindtræf i februar 1978. Sikkerhedsudvalget kom blandt andet senere med retningslinjer til, hvordan man kunne undgå, at ens mølle løb løbsk. Til Karl-Erik Jørgensens vindmølle havde makkerparret fået tre vinger af Grove, så han var derfor også meget berørt, da Karl-Erik havde sin løbskkørsel.

“Heldigvis” var det “kun” vinger, der faldt af i Herborg; til sammenligning blev møllehatten også revet løs, da en mølle nær Viborg var løbet løbsk.

Noget måtte gøres, og inspireret af Gedsermøllen, der havde drejelige vingetipper, gik Jørgensen og Grove i gang. Gedsermøllens vingspidser blev holdt inde med hydraulik – men det var Karl-Eriks mølle ikke stor nok til, så Grove og Jørgensen fandt på at gøre det med fjederfor-spænd, og de udviklede såkaldte “luftbrems”, der sørgede for, at vingerne og dermed møllen ikke kunne løbe løbsk. Først sad fjederen til luftbremsen udenpå vingen, men siden udviklede Erik Grove den, så fjederen kunne sidde inden i, og som Stiesdal siger: “Så havde man altså lavet vinger, der var sikre,” og “Det er der ingen, der kan huske mere, men der var en tid, hvor det reelt var usikkert, om vi kunne lave møller, der var sikre nok.”

Sikkerheden kom også i fokus, da en vestjysk virksomhed senere fik øjnene op for møllerne i Herborg, for møllerne kunne nemlig sælges på, at de havde tre forskellige sikkerhedsforanstaltninger.

Efter løbskkørslen på Herborgmøllen hjalp Stiesdal med at løse problemet med, at Riisagermøllerne stadig kunne løbe løbsk. Han udviklede en luftbremse, der kunne eftermonteres – og dermed var møllerne sikre.

Herborg Vindkraft

Sidst i 1978 var den unge Henrik Stiesdal taget en tur til USA, og da han kom hjem igen, ville Karl-Erik udvide. Derfor designede Stiesdal ikke bare en større mølle til ham, men også brevhovedet til HVK: Herborg Vindkraft, ligesom han også lavede brochurer om HVK: “Det vi gjorde, efter at have lavet en 22 kW, var det samme, som man har

En Vestasmølle, med HVK-designet, er ved at blive rejst ved Vestas' fabrik i Lem. Ved siden af står den lodretakslede mølle. Man forstår godt den bliver kaldt “piskeriset”.

gjort lige siden – vi udviklede en større mølle, en 30 kW". Forretningen var begyndt at vokse.

Karl-Erik Jørgensen solgte to vindmøller, en til en gårdmand ved Dejbjerg nær Skjern og en til Åse Højmark i Stauning: "De kørte godt." konstaterer Stiesdal, og så ville Karl-Erik have, at de skulle lave en fabrik. Det var i forsommeren 1979: "At det kunne gå så hurtigt med at få de her møller lavet og opstillet, det fatter man ikke. I vore dage ville der jo gå år!"

I 1979 var Stiesdal bare 22 år, og han ville ikke involveres i noget med en fabrik: "Jeg skulle på universitet", for det vigtigste var en uddannelse. Men det var også klart, at Karl-Erik ikke kunne gøre det selv. Så kom Stiesdal på, at man kunne lave noget med licensproduktion, så han

ringede til den store smedevirksomhed Vestas i Lem, hvor han blev stillet om til Birger Tuemand Madsen. Stiesdal spurgte, om de ikke skulle lave en ordentlig mølle; han havde hørt fra en bekendt, der var privatflyver og på et tidspunkt havde fløjet over Vestas, at Vestas havde en lodretakslet mølle stående – deres såkaldte piskeris – og den vidste Stiesdal, at Vestas ikke ville blive glade for.

"Så kom de ud og fik kaf", fortæller Stiesdal om Vestas, og de så også på den vindmølle, HVK havde solgt til Gunhardt Keseler i Dejbjerg ved Skjern – og de var interesserede! Vestas fik lov til at sætte måleudstyr op på møllen, så de kunne tjekke, om den levede op til HVK's angivne specifikation: "Hvilket den gjorde!"

En Vestas-HVK-mølle er på vej op.

For første gang i mange år blev en af de første HVK/Vestas-møller igen sat op. Som en del af udstillingen "Vindkraft" på Naturkraft blev en HVK-10 mølle rejst indenfor. Vestas rejste selv møllen. Den ene montør var veteran fra dengang, det var HVK-10-møller, der blev rejst og ikke de store møller på adskillige megawatt. At sige det var et glædeligt gensyn, vil være en underdrivelse.

Oktober 1979 indgik Karl-Erik Jørgensen og Stiesdal så en aftale med Vestas om en licens, så Vestas skulle betale en afgift for hver mølle og derudover være velvillig til at bruge Karl-Erik som underleverandør. Karl-Erik måtte selv lave 10 møller ved siden af uden at krænke aftalen med Vestas. Om licensaftalen siger Stiesdal, at det var en fin aftale, og de fordelte det sådan, at Karl-Erik fik 70% og Stiesdal 30%: "For han havde jo familie, og jeg var bare mig. Det, syntes jeg, var en fair fordeling."

Så kørte det! Selvom Stiesdal mindes, at det rutinearbejde Karl-Erik fik hos Vestas, vist ikke var noget for ham i det lange løb. Men de to lavede heldigvis også mange andre ting i denne periode; Stiesdal lavede et design til erstatning af to Riisagermøller, der var væltet. De to var

også inde over Vallekilde Højskole, der stod for et ungdomsarbejdsløshedsprojekt, der lavede en vindmølle, samtidig med de istandsatte gamle møller: "Det var sådan set meget fornøjeligt."

Uddannelse eller opfinder?

Efter studentereksamen, militærtjeneste, rejser og møllebyggeri skulle Stiesdal i gang med en uddannelse, og han endte med at læse medicin i Odense. Det viste sig efter første del på studiet ikke at være noget for ham; der var for meget hierarki på sygehuset. Derfor skiftede han til fysik og biologi, som, han siger, var rent naturvidenskabeligt og uden hierarki: "Men jeg blev jo aldrig færdig." Faktisk fortæller han, at den eneste færdiggjorte

eksamen, han har efter gymnasiet, var som skiinstruktør i 2018. Konfronteret med sit gamle citat om, at han ikke ville være opfinder resten af livet, svarer han: "Min historie er fuld af statements, jeg aldrig skulle have lavet". Derfor prøver han også i dag at lære sine kolleger: "Vi forbeholder os ret til at blive klogere med kort varsel".

Vestas, vinger og så videre

I starten af 1982 fik Karl-Erik Jørgensen et tilbagefald. Han havde tidligere været syg med modermærkekræft og var allerede mærket af sygdommen, da Stiesdal mødte ham: "Så tilbagefaldet var enormt hårdt", husker Stiesdal. Men da Karl-Erik kom hjem igen fra sygehuset, byggede han en endnu større vindmølle med elevator udenpå, så han kunne komme op i den. Og så lavede han et navgear efter at have drømt sig til, hvordan det skulle se ud. I 1981 søgte han patent på det, og det endte faktisk med, at Karl-Erik og Stiesdal lavede en aftale med det sjællandske firma Alternegy.

Erik Grove havde haft et vingehavari, og nogle af hans vinger, der blev brugt på Vestasmøllerne, skulle derfor udskiftes. Grove havde ikke kapital til at skifte dem, så det overtog Alternegy – ligesom de overtog Groves rettigheder og købte rettighederne til HVK's navgear. Men det meste af dette foregik dog efter Karl-Erik Jørgensens død i 1982.

Grove var langt fra den eneste, der brændte fingrene på vindenergien; Stiesdal fortæller, at Karl-Erik Jørgensen også nåede at gå i betalingsstandsning. Stiesdal havde ikke selv sat sig i gæld, men mange andre havde ikke andet valg og: "Langt de fleste gik nedennom og hjem."

Var det ideologisk?

Inden vi talte med Henrik Stiesdal, havde vi været på besøg i Tvind og havde fået en god snak med to fra skolen. Derfor virkede det også oplagt at spørge vores nye kilde til vindeventyrets start: Var det ideologisk?

Det var ikke klimaet, der drev det, svarer Henrik Stiesdal. Han fortæller, at ideologien ikke var noget, man som

sådan tænkte på i 1970'erne; dengang handlede det mere om at være selvforsynende. Og han var allerede i fuld gang med at bygge sine vindmøller, da han opdagede, at andre også var i gang, og mange af disse mødte han på et vindtræffet på Snoghøj Højskole i begyndelsen af 1978.

Senere kom der tanker om, at vindmøllerne og vindenergi kunne blive stort, og tanken meldte sig, at 10% af elforsyningen i Danmark skulle komme fra vindkraft: "Det blev det, ideologien gik hen imod – det skulle være et alternativ til atomkraften", fortæller Stiesdal.

Vi vidste, at på Tvind havde kampen mod atomkraft fyldt enormt meget, så det var naturligt at spørge: hvor meget atomkraften fyldte for Stiesdal. Han fortæller, at han var studentermedhjælper på "Prøvestationen for mindre vindmøller" på Forskningscenter Risø, da der skete et alvorligt reaktoruheld på den ene af kernekraftenhederne på atomkraftværket Tremileøen, nær Harrisburg i Pennsylvania, USA, den 29. marts 1979.⁶ Stiesdal havde hjulpet Risø på en stand i Bella Centeret "Og så blev jeg ligesom bare hængende".

"Prøvestation havde ligesom to dele: forskere og godkendere", fortæller han. Staten havde valgt at fremme vindkraft ved at lave en tilskudsordning, som indebar, at man kunne få 30% etableringstilskud til vindmøller, forudsat at den vindmølle, man ville sætte op, havde en systemgodkendelse. Godkendelseskontoret placerede man på Risø, hvor der allerede var vindforskning, og begge dele blev tilknyttet afdelingen for reaktorteknik: "Vi var sådan nogle langhårede hippier, og på reaktorteknik, der var man pæne mennesker."

Vi blev modtaget med venlighed og en lille smule overbærenhed, fortæller Stiesdal om tiden: "I ved godt, at det bare er noget, vi leger." Han fortæller også, at der i kantinen var en opslagstavle med dagens avisudklip om atomkraft og energi – så man kunne følge med: "Debatten rasede jo." Normalt var der et par udklip. Men så kom den delvise nedsmeltning på Tremileøen i USA: "Så var der 20-50 udklip."

Stiesdal husker dagen efter ulykken, hvor en ældre – ellers flink – reaktortekniker ikke længere hilste på ham, og pludselig så ham som fjenden. Han fortæller, at man efter det kunne mærke, at der ikke ville komme atomkraft i Danmark; nu drejede det sig om selvforsyning og om de 10%.

Mere end bare selvforsyning?

Tanken med vindmøllerne var måske først, at de skulle bidrage til, at enkeltstående ejendomme kunne blive selvforsynende, men mens der blev bygget møller til landmænd og skolelærere i Danmark, blev der sendt hundredvis af vindmøller mod Californien: "Det bliver kæmpestort det her!" Og det blev det, men uden at man så faren ved, at det hele var bygget på skatteregler og politik, og at det kunne ændre sig.

I en tid arbejdede Stiesdal ulønnet for Vestas, men fra 1983 blev han lønnet medarbejder og projektleder, mens de arbejdede på den næste generations vindmølle, der blev udviklet over nogle år. Oktober 1986 gik Vestas imidlertid i betalingsstandsning, da kunden i Californien alligevel ikke kunne aftage alle de møller, der var lagt op til, fordi de ikke kunne blive børsnoteret, som de ellers havde planlagt. Og så blev Stiesdal træt af det og ville hellere koncentrere sig om sine studier. Det klarede han lige en uge eller to, for så igen at finde ud af, at han slet ikke kunne undvære industrien.

1. marts 1987 begyndte han derfor ved Bonus Energy⁷ og blev: "ret hurtig teknisk direktør", så han sammen med den administrerende direktør, Palle Nørgaard, var med til at drive virksomheden. For Nørgaard og Stiesdal var det vigtigt at sikre fremdrift, sikkerhed for medarbejdere og så videre. Stiesdal fortæller om Palle Nørgaard og hans holdning til vindmøllesalget i USA, "vi laver vandingsanlæg, men vi laver også vindmøller. Dem kan vi sælge og have 40% i overskud. 40% i overskud på at samle nogle komponenter, andre har lavet til os – det lyder for godt til at være sandt. Det, der lyder for godt til at være sandt, det

er for godt til at være sandt – det holder ikke. Enten forsvinder skattefordelene i USA, eller også kommer nogle af de store virksomheder og ser, hvad vi laver, og hvor godt vi tjener, og overtager det. Uanset hvad, så vil denne boble ikke holde".

Palle Nørgaard sagde derfor, at Bonus skulle regne med, at det ville få en ende. Derfor måtte de ikke tage en ordre, uden de havde en ubetinget bankgaranti. De købte ikke komponenter ind, før de havde en bankgaranti på hele beløbet, men var der en bankgaranti, så kunne de godt købe ind.

Til sammenligning købte de andre fabrikker, inklusive Vestas, komponenter i håbet om, at den forhandlede ordre faktisk blev gennemført. Men når det ikke skete, fordi der ikke længere var skattefordele at hente, brændte man inde med kæmpestore varelagre: "Så havde man balladen." Bonus havde som de eneste set, at man blev nødt til at gemme noget, så man havde noget at stå imod med: "Lektien fra Californien var klar – det kan ændre sig i løbet af "no time." Derfor skal man sikre, at det er stabilt, og stabilt for ens medarbejdere".

Stiesdal uddyber: "Jeg plejer at sige, at den 1. juni 1985 var der 24 vindmøllefabrikker i Danmark, det er der ingen, der kan huske mere – men det var der: Vestas, Micon, Nordtank, Danwind og så videre. 1. juni 1987 var der én tilbage. De fleste kom ikke op igen."

Mens vi sidder og taler om Bonus, der var Vestas' konkurrent, opstår spørgsmålet: "Hvordan var det at gå fra Vestas til konkurrenten, når det var dig, der havde været med til at lave det, Vestas nu solgte?" "Det var ikke sørgeligt", husker Stiesdal; Vestas var blevet for stor for hurtigt. Da Stiesdal begyndte på kranfabrikken hos Vestas, var der ansat omkring 60-80 mand, men i løbet af få år voksede antallet til omkring 700, der lavede vindmøller. Det blev for stort, og efter betalingsstandsningen var det ikke længere noget for Stiesdal.

Men det var Bonus! Bonus var for Stiesdal det, som Vestas havde været i de første år, dengang Birger Tuemand

Madsen styrede kranfabrikken; på Bonus var der ro og stabilitet. Firmaet led også under Californien-eventyret, men slet ikke på samme måde som de andre, der var underskud i et enkelt år, men så gik det fremad igen.

Tvindkraft

Allerede før den unge Henrik Stiesdal mødte Karl-Erik Jørgensen fra Herborg, var han meget interesseret i energi. Efter han blev student, og inden han skulle i militæret, arbejdede han for at tjene penge, rejste til England, cyklede øen rundt, og her mødte han mange forskellige mennesker, som han talte energi og atomkraft med. Noget af det, han tog med hjem, var følelsen af, at englændernes fornemmelse af at kunne gøre en forskel var meget mindre end hans. De boede i et land med 50 millioner

mennesker mod Stiesdals hjemland med 5 millioner, og de svarede nej, når han spurgte, om de kunne gøre noget, for de kunne ikke få et læserbrev i en landsdækkende avis – hvilket Stiesdal vidste, man kunne i Danmark.

Men det var ikke kun det, Stiesdal tog med hjem fra England; han fortæller om en dag sidst i oktober eller start november 1976, hvor han en smuk, klar efterårsdag cyklede fra Sydengland mod Nordengland. Da han nåede nord for Lincoln, medførte en dampsky fra køletårnene ved et kraftværk, at han i mange kilometer måtte køre i skygge, selvom han kunne se sol mod begge sider: "Noget måtte være galt, det her kunne da ikke være rigtigt." Da han kom hjem og fortalte om det, sagde hans far: "Lad os tage op til Tvind. De er i gang med at bygge en stor mølle."

PTG-møllen på Tvindskolerne. Foto: Tvindkraft.

Stiesdal husker en særlig episode fra et af besøgene på Tvind: Der stod en masse unge mænd og arbejdede og flere i kedeldragt. En stod og svejsede, men da han vendte sig om, viste det sig at være en kvinde: "Hvis hun kan, så kan jeg også!" Nu skammer han sig over at have tænkt sådan, men dengang var det usædvanligt at se kvindelige svejsere. Så efter besøget på Tvind tog Stiesdal og hans far hjem og byggede deres første lille håndholdte rotor. Og så var de, og især Henrik, hooked. Faktisk lavede hans far den elektroniske styring til den lille mølle på Tvind: PTG-møllen (Praktisk Teoretisk Grundskole-møllen).

I 1977 besøgte Stiesdal Tvind og mølleprojektet flere gange, og han fortæller, at det altid var engagerende og inspirerende. Men i foråret 1978 kom det frem, at man på Tvind udskammede elever. Eleverne måtte ikke have kærestere; de skulle koncentrere sig om den socialistiske sag, og hvis nogen formastede sig til alligevel at finde en kæreste, blev de udskammet på fællesmøder. Den slags pædagogiske principper kunne Stiesdal ikke med: "Så holdt jeg op med at komme deroppe."

Stiesdal fortæller, at Erik Grove Nielsen også var bekymret over forholdene på Tvind, og at det i februar 1978 resulterede i, at Tove, Eriks kone, bad sin mand træde i karakter og distancere sig fra Tvindkraft. Derfor kom alle nyere vinger til gå højre om og ikke venstre som PTG-møllen. Da Erik Grove Niensens vinger efterhånden blev de mest brugte i Danmark, og da den danske vindmølleteknologi hurtigt blev den dominerende på globalt niveau, indrettede alle vindmøllefabrikanter sig efter den danske model. Så nu drejer alle vindmøller i verden med uret uden anden årsag end en beslutning ved et dansk køkkenbord i foråret 1978!

Atomkraft, Global warming og klimaforandringer

For Stiesdal kom der i 1988 en ny faktor ind i billedet, men som han husker det endnu kun synlig i USA. "Global Warming" husker han, den blev kaldt, og han begyndte at sætte sig ind i den: "Der har vi da et kæmpe problem!" Og

efter 1990 var "det med klimaet" det helt dominerende: "Det var det, vi kæmpede for."

Han fortæller, at hans motivation for at bygge og udvikle vindmøller er skiftet hen ad vejen: "Man bekymrede sig meget om atomkraft i 1970'erne. Ekspertterne sagde, at der ikke ville ske uheld og måske kun et hvert tusinde år. Og så kom der et uheld, og så Tjernoby, og så var det ligesom det." Han husker, at han, som så mange andre, var bekymret for atomkraft, men fortæller også, at det er han ikke længere: "Man bliver jo klogere." Han er dog stadig skeptisk med hensyn til økonomien i atomkraft, som han tvivler på, kan konkurrere med sol og vind plus energilagring.

Og sådan slutter vores samtale med Henrik Stiesdal. For lige nu er det klimaforandringerne, der fylder alt for ham. Og er det atomkraft eller andre nye teknologier, der skal til for at gøre noget ved dem, så må det være sådan: "Vi skal bare have alle virkemidler i brug, og så er den ikke længere!"

Noter

1. Foghsgaard, Lasse: Danmarks Ole Opfinder: Han startede det danske vindmølle-eventyr. Nu har han udviklet en effektiv CO₂-støvsuger. Politiken, 24. november 2023
2. <https://www.kongehuset.dk/nyheder/kronprinsparret-paa-officielt-besoeg-i-indien>
3. Reed, Stanley: Danish Wind Pioneer Keeps Battling Climate Change. New York Times, 3. maj, 2023
4. Læs mere om museets historie med vedvarende energi i: Larsen, Caroline E.: Måske var vi for tidligt ude? En samtale med forhenværende museumsdirektør Kim Clausen. Opdatering 2022.
5. Se fx. <https://energimuseet.dk/museets-vindmoeller/>
6. Se fx. Hunding, Carsten; Dietrich, Ove W.; Ølgaard, Povl Lebeck: Tremileøen i Den Store Danske på lex.dk. Hentet 12. december 2023 fra <https://denstoredanske.lex.dk/Tremile%C3%B8en>
7. Bonus Energy A/S blev i 2004 købt af vindmøllevirksomheden Siemens Gamesa Renewable Energy. Petersen, Flemming: Siemens Gamesa Renewable Energy A/S – Brande i Trap Danmark på lex.dk. Hentet 29. januar 2024 fra https://trap.lex.dk/Siemens_Gamesa_Renewable_Energy_A/S_-_Brande